

ГЛОБАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

Що це й навіщо потрібно

На початку січня повідомили проте, що Міжнароднетестування PISA, яке здійснюватиметься в Україні у 2018 році, міститиме новий розділ — «Глобальна компетентність». За словами керівника Організації економічної співпраці і розвитку (OECD) Андреаса Шляйхера, новий розділ базовано на предметі вивчення місцевих, глобальних і культурно значущих подій та перевірятиме вміння учнів розуміти світогляди інших людей. Тест охоплюватиме завдання щодо феномена «фейкових новин», глобального потепління та расизму, а також перевірятиме вміння учнів з повагою взаємодіяти з людьми та вживати заходів для колективного благополуччя та сталого розвитку.

Отже, у школи з'явилося нове завдання — навчити сучасних школярів глобально мислити. А тому такою компетентністю повинні володіти й учителі. Про глобальну освіту і глобальну компетентність, а також уміння та навички, які допоможуть сучасній людині взаємодіяти у світовій спільноті, читайте далі.

Наталія АВШЕНЮК, завідувачка відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих ІПО ОД НАГІН України, м. Київ

Глобальна освіта як виклик

Нині співпраця між країнами перетворила світ, в якому ми живемо, на глобалізовану систему. У такій системі завдяки економічним, геополітичним і соціальним відносинам, сучасним комунікаціям і технологіям здійснюється швидкий обмін інформацією, а відносно вільне переміщення людей і товарів призводить до взаємозалежності країн.

Глобалізація, що й будь-яке комплексне явище, має позитивні та негативні наслідки. До позитивних можна зарахувати розширення людського світогляду, доступ до знань і науково-технологічних розробок, утвердження мультикультуралізму та міжкультурної комунікації, збільшення можливостей соціального й індивідуального розвитку, а також обмін ідеями та ініціювання спільних дій щодо вирішення глобальних проблем людства.

Негативного впливу зазнають здебільшого соціальна, економічна та екологічна сфери: поглиблюється прірва між розвиненими країнами та тими, що розвиваються, між привілейованими й маргінальними групами населення; знижуються стандарти життя, посилюється бідність; зростає рівень вимушеної міграції, експлуатації незахищених соціальних груп, расизму й ксенофобії тощо.

Кращі науковці США, Канади, країн ЄС вважають глобальну освіту етичним викликом та розглядають її як міжнародний вимір сучасної методики навчання і викладання в межах формальної та неформальної освіти. Глобальна освіта покликана поглибити розуміння наявних проблем людства та їх вплив на локальному та глобальному рівнях.

Глобальна освіта є тим новим підходом, в межах якого американські, канадські й британські педагоги намагаються знайти шляхи подолання подібних проблем. Така освіта допомагає індивіду усвідомити їх значущість завдяки оволодінню знаннями й уміннями, формуванню цінностей глобального громадянства й відповідального ставлення до глобальних проблем.

Значного успіху в обґрунтуванні глобальної освіти й глобальної компетентності досягли закордонні дослідники та викладачі. Їхній науковий доробок може стати в пригоді вітчизняним педагогам у процесі розроблення освітніх програм професійного розвитку вчителів в Україні.

Суттєву роль під час становлення глобалізації освіти відіграє крос-культурний (крос-комунікаційний) принцип взаємодії націй, що полягає в об'єднанні й синтезі базових положень функціонування інститутів освіти в різних суспільствах.

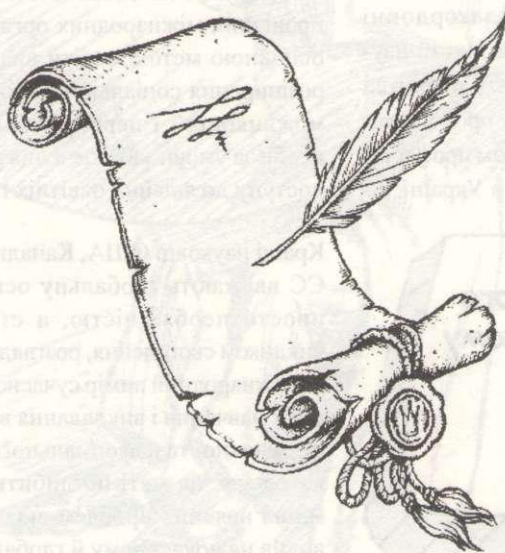
Тому глобалізація освіти потребує і відповідного розвитку вчителів, здатних на теоретичному та практичному рівнях відповідати на виклики часу, потреби суспільства та запити учнів. Адже в більшості настановчих документів ЮНЕСКО й інших провідних міжнародних організацій основною метою освіти визначено розширення соціально-економічних можливостей і перспектив кожної особи за умови забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг.

Глобалізація освіти потребує і відповідного розвитку вчителів, здатних на теоретичному та практичному рівнях відповідати на виклики часу, потреби суспільства та запити учнів.

Кращі науковці США, Канади, країн ЄС вважають глобальну освіту не просто необхідністю, а етичним викликом сьогодення, розглядаючи її як міжнародний вимір сучасної методики навчання і викладання в межах формальної та неформальної освіти, котра має на меті поглибити розуміння наявних проблем людства, їх вплив на локальному й глобальному рівнях.

Міжнародні документи, які сформували суть глобальної освіти

- 1** 26 Стаття Всесвітньої Декларації про права людини ООН (1948 р.).
- 2** Рекомендації ЮНЕСКО щодо освіти заради міжнародного порозуміння, співпраці й миру, забезпечення прав людини й фундаментальних прав свободи (1974 р.).
- 3** 36 Розділ Рекомендації ООН щодо сприяння освіті, публічній поінформованості й підготовці у сфері захисту й розвитку довкілля (1992 р.).
- 4** Декларація та План дій ЮНЕСКО щодо освіти заради миру, демократії та дотримання прав людини (1995 р.).
- 5** Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Цілі тисячоліття» (2000 р.).
- 6** «Маастрихтська Декларація про глобальну освіту» (2002 р.).

Головна місія глобальної освіти — допомогти людям, як активним громадянам світової спільноти, визначити власну роль у колективній та індивідуальній відповідальності за встановлення соціальної та економічної справедливості для всіх, а також за захист і збереження екосистеми Землі. Саме глобальна освіта, на думку науковців, і є педагогічною концепцією, що лежить в основі цієї місії.

Глобальна освіта в міжнародних документах

Усвідомити сприйняття глобальних змін, а також необхідність міжнародної співпраці задля сталого й безпечного розвитку світу допомагають різноманітні конвенції, декларації та кампанії, ініційовані міжнародними організаціями та громадськими асоціаціями розвитку громадянського суспільства.

Одним із результатів їхньої діяльності є обґрунтування поняття «глобальна освіта». Витоки трактування такого явища знаходимо в документах міжнародних організацій, датованих другою половиною ХХ ст. — початком ХХІ ст.

Ці документи певною мірою сформували концепцію глобальної освіти, котра знайшла повне відображення в «Маастрихтській Декларації про глобальну освіту» (2002 р.). У ній, зокрема, зазначено, що глобальну освіту спрямовано на усвідомлення громадянами реалій глобалізованого світу та розвиток його як суспільства справедливості й рівноправ'я для всіх.

Глобальна освіта є міждисциплінарним явищем, об'єднуючи підходи: розвивального навчання; правового й пацифістського виховання; конфліктології; полікультурної, громадянської й екологічної освіти.

**Роль учителя
в глобальній освіті**

Визначальна роль учителя в процесі глобальної освіти полягає в тому, щоб допомогти учням підготуватися до гармонійного співіснування в умовах диверсифікованого суспільства. Тому першочерговими є питання відповідності професійно-педагогічної підготовки вчителя соціокультурним особливостям громади та стратегії цілеспрямованого формування його глобальної компетентності.

Протягом останніх кількох десятиліть педагоги і дослідники зосереджують значну увагу на обґрунтуванні концепції глобальної освіти й глобальної компетентності вчителя.

Їхню діяльність на різних континентах підтримують міжнародні організації та професійні асоціації, серед яких ЮНЕСКО, ПРООН, Північно-південний центр Ради Європи, Загальноєвропейська мережа «Тиждень глобальної освіти», Національна освітня асоціація США, Американська Рада з проблем освіти, Центр міжнародного порозуміння Північної Кароліни, Азійське товариство міжнародної шкільної освіти тощо.

Аналіз соціально-педагогічних досліджень європейських інституцій засвідчив, що метою глобальної

Головна місія глобальної освіти — допомогти людям визначити власну роль у колективній та індивідуальній відповідальності за встановлення соціальної та економічної справедливості для світової спільноти, за захист і збереження екосистеми Землі.

освіти учителя є розвиток так званої «глобальної компетентності», котра передбачає знання, уміння, цінності й ставлення, необхідні для збереження сталого поступу світового суспільства, в якому кожний індивід має право на повне розкриття власного потенціалу.

Глобальна компетентність пов'язана не лише з усвідомленням різноманітності поглядів на глобальні проблеми, а й тим, що вчитель викладає, як він навчає, у якому контекстному середовищі здійснюється навчальний процес.

На думку європейських учених А. Габезудо, Х. Хрестідса, Ф. Гальбартшлагера (розробники «Посібника для педагогів з упровадження глобальної освіти»), глобальна компетентність вчителя містить три ком-

поненти: знанневий, вмінневий та ціннісний (інфографіка 1 на с. 46).

Знанневий компонент повинен збагачувати зміст переважної більшості навчальних предметів глобальним виміром. Вмінневий компонент містить ключові уміння, якими повинні володіти вчителі та учні.

Важливою метою глобальної освіти є формування цінностей, оснований на знаннях глобальних проблем, для розвитку відповідальної громадянської позиції на індивідуальному й колективному рівнях.

Ціннісний компонент дає змогу викладачеві ідентифікувати базові принципи побудови навчального процесу; керуватися ними в доборі змісту навчання, під час використання додаткових навчально-методичних матеріалів, розробки стратегій викладання, навчання, оцінювання, а також визначення напрямів практичної діяльності учнів.

Саме з такими якостями бачить об'єднаний європейський соціум компетентного вчителя, який виховуватиме свідомих європейських громадян для розвитку економічно сильного, стабільного й когерентного суспільства в умовах всеосяжної глобалізації та інтернаціоналізації освіти.

Глобальна компетентність пов'язана не лише з усвідомленням різноманітності поглядів на глобальні проблеми, а й тим, що вчитель викладає, як він навчає, у якому контекстному середовищі здійснюється навчальний процес.

3 КОМПОНЕНТИ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ

Знання про глобалізаційні процеси й розвиток світового суспільства

Знання про глобалізаційні процеси й розвиток світового суспільства зосереджені на концепціях соціальної справедливості та сталого розвитку як передумов гарантування кожному індивіду життєво необхідних шансів для розвитку. Такі знання здобуваються під час вивчення проблем: рівня життя в локальному та міжнародному масштабах; мультикультурного суспільства; структурованого й безпосереднього насилля; взаємозалежності регіонів, країн і континентів; обмеженості ресурсів; інформаційного суспільства й медіа.

Знання з історії і філософії про універсальні концепції прав людини

Ідеться про концепції щодо прав людини, демократії та законного управління, економічної та соціальної справедливості, чесної торгівлі, гендерної рівності, миру й вирішення конфліктів, громадянськості, диверсифікації, міжкультурного й міжконфесійного діалогу, сталого розвитку, збереження здоров'я, рівного доступу до науково-технологічних відкриттів.

Знання про спільності й відмінності

Цей компонент передбачає знання про спільності й відмінності світосприйняття, культур, релігій, поколінь, емоційних процесів представників різних континентів з метою виховання поваги до несхожості й різноманітності.

ВМІННЕВИЙ КОМПОНЕНТ

Критичне мислення та аналіз

Допомагає вчителям, учням, студентам відкрито й критично сприймати та обмірковувати глобальні проблеми; бути готовими висловлювати власні думки на підставі нових доказів і раціональних аргументів; розпізнавати й протидіяти упередженості, ідеологізації та пропаганді.

Мультиперспективне бачення

Сприяє формуванню прогностичного мислення на основі різносторонніх поглядів на певну ситуацію чи проблему.

Розпізнавання негативних стереотипів та упереджень

Дає змогу ідентифікувати негативні стереотипи та упередження й ефективно їм протистояти.

Іншомовна комунікація

Допомагає досягати ефективної взаємодії з носіями різних мов в умовах культурної та мовної диверсифікації; усвідомлювати внесок кожної соціокультурної групи в збагачення мультикультурного суспільства й громади.

Робота в команді й співпраця

Сприяє визнанню й поцінуванню співпраці щодо розподілу обов'язків і завдань, а також партнерства й групової роботи в досягненні спільних цілей. Допмагає досягати ефективної взаємодії з носіями різних мов в умовах культурної та мовної диверсифікації; усвідомлювати внесок кожної соціокультурної групи в збагачення мультикультурного суспільства й громади.

Співпереживання

Допомагає зрозуміти чуттєвість світосприйняття, поглядів і почуттів інших індивідів, зокрема тих, що належать до інших соціокультурних груп.

Діалогічні вміння

Передбачають активне слухання, повагу до думок іншої людини та конструктивну асертивність.

Асертивність

Сприяє чіткій та впевненій комінкації, утім без зайвої агресії, що може принижувати права співрозмовників.

Уміння переборювати труднощі, невизначеність і протиріччя

Дає змогу усвідомлювати складну й суперечливу природу навколишнього світу; бути готовим до роботи в невизначених ситуаціях; розуміти, що немає єдино правильного рішення комплексних проблем.

Уміння залагоджувати конфлікти

Передбачає врівноважене сприйняття конфліктів; конструктивне й послідовне вирішення конфліктних ситуацій.

Креативність

Стимулює уяву, необхідну для обмірковування глобальних проблем і творчої роботи в таких умовах.

Дослідницькі вміння

Допомагають формувати знання про глобальні проблеми, використовуючи різні пошукові ресурси.

Уміння приймати рішення

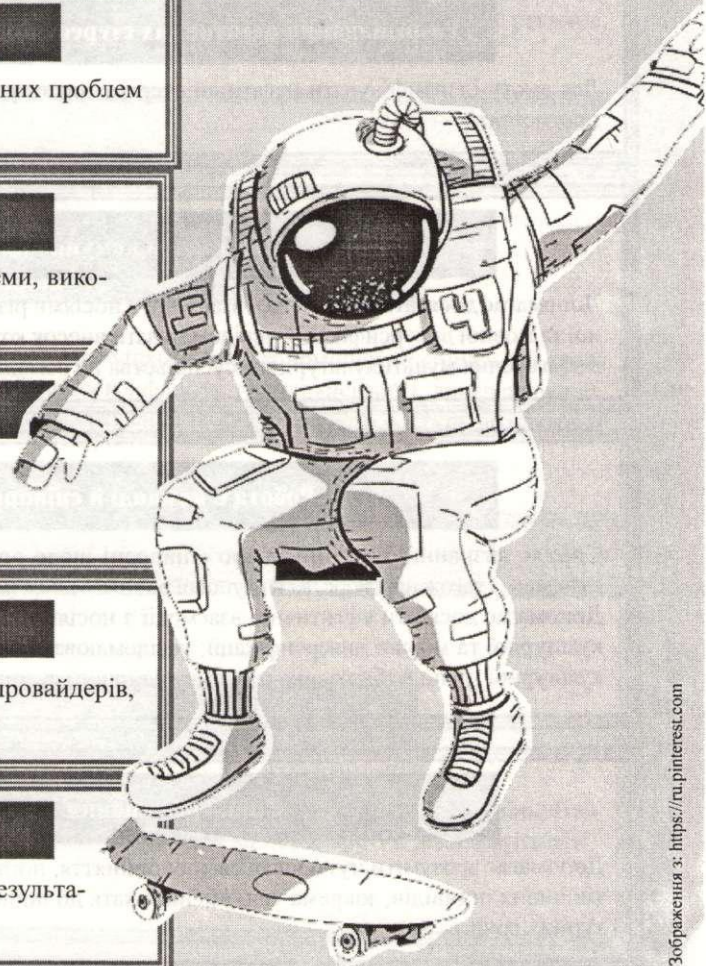
Уможливило активну участь у процесах стратегічного планування та розвитку ініціатив шляхом використання демократичних процедур.

Співпраця з медіа

Сприяє обізнаності про різновиди медіапродукції та провайдерів, а також сприйняттю інформації з критичного погляду.

Науково-технологічні вміння

Необхідні для відповідального використання новітніх результатів і досягнень науково-технічного прогресу.

Зображення з: <https://ru.pinterest.com>

ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ

Самооцінка, впевненість, самоповага та повага до інших

Сприяє розвитку власної гідності за своє соціальне, культурне й родинне походження, а також поваги до соціокультурних особливостей інших.

Соціальна відповідальність

Допомагає розвитку згуртованості й причетності щодо обстоювання соціальної справедливості й безпеки світу на локальному, національному й міжнародному рівнях.

Екологічна відповідальність

Спонукає підтримувати природний екологічний баланс на локальному й глобальному рівнях.

Неупередженість

Допомагає в пошуку різноманітних джерел інформації, а також критичного й неупередженого ставлення до подій, що відбуваються у світі.

Мрійливість

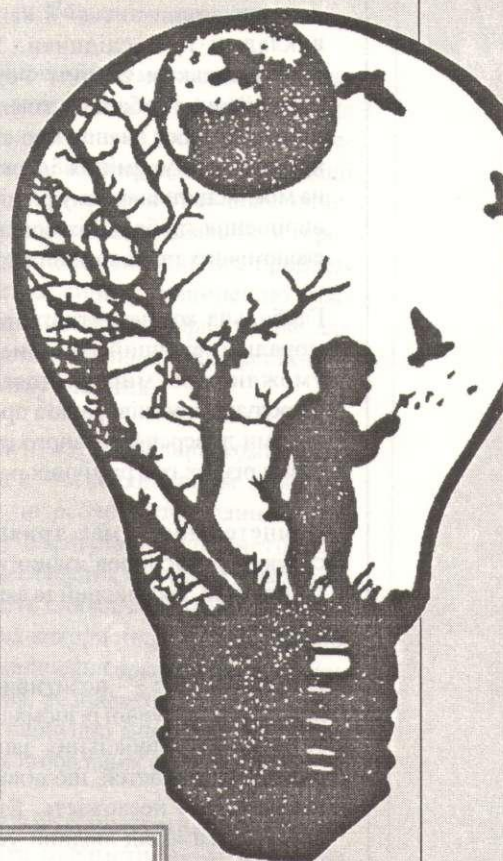
Заохочує до розвитку уяви та уявлень про цілісність громади, суспільства й світу.

Проактивна громадянська позиція

Посилює відчуття приналежності до (локально-глобальної) спільноти, у якій колективні й індивідуальні права визнають усі; культивується відчуття взаємної підтримки й участі в прийнятті колегіальних рішень на основі принципів плюралізму й соціальної справедливості.

Солідарність

Полягає у формуванні причетності до глобального громадянства, а також прагненні сприяти сталому розвитку світу, основаному на правах людини, діалозі культур і співпраці.

Три виміри глобальної компетентності

Значного успіху в обґрунтуванні глобальної компетентності вчителя досягли американські й канадські викладачі та дослідники. Так, за американським ученим Фернандо Раймерзом, глобальна компетентність уособлює знання про складну природу світу, вміння інтегрувати на міждисциплінарному рівні шляхи вирішення глобальних соціальних, економічних та екологічних проблем.

Глобальна компетентність містить морально-етичний компонент, що уможливорює мирну, поважливу й продуктивну співпрацю з представниками диверсифікованого суспільства з різних географічних регіонів.

Компетентність має тривимірну структуру взаємопов'язаних частин. Це етичний, діяльнісний та академічний виміри.

Етичний вимір — позитивне ставлення до культурної різноманітності та визнання глобальних загальнолюдських цінностей, що поважають відмінність і несхожість. Етичний вимір вимагає від людини усвідомлювати власну ідентичність і самоідентифікацію, а також співвідчуття стосовно інших особистостей з різною ідентичністю; розуміти відмінність цивілізаційних потоків і здатність убачати в таких відмінностях можливості для конструктивної взаємодії між учнями та педагогами-колегами; а також переконання в рівності можливостей і прав усіх особистостей і відповідну діяльність щодо захисту таких прав.

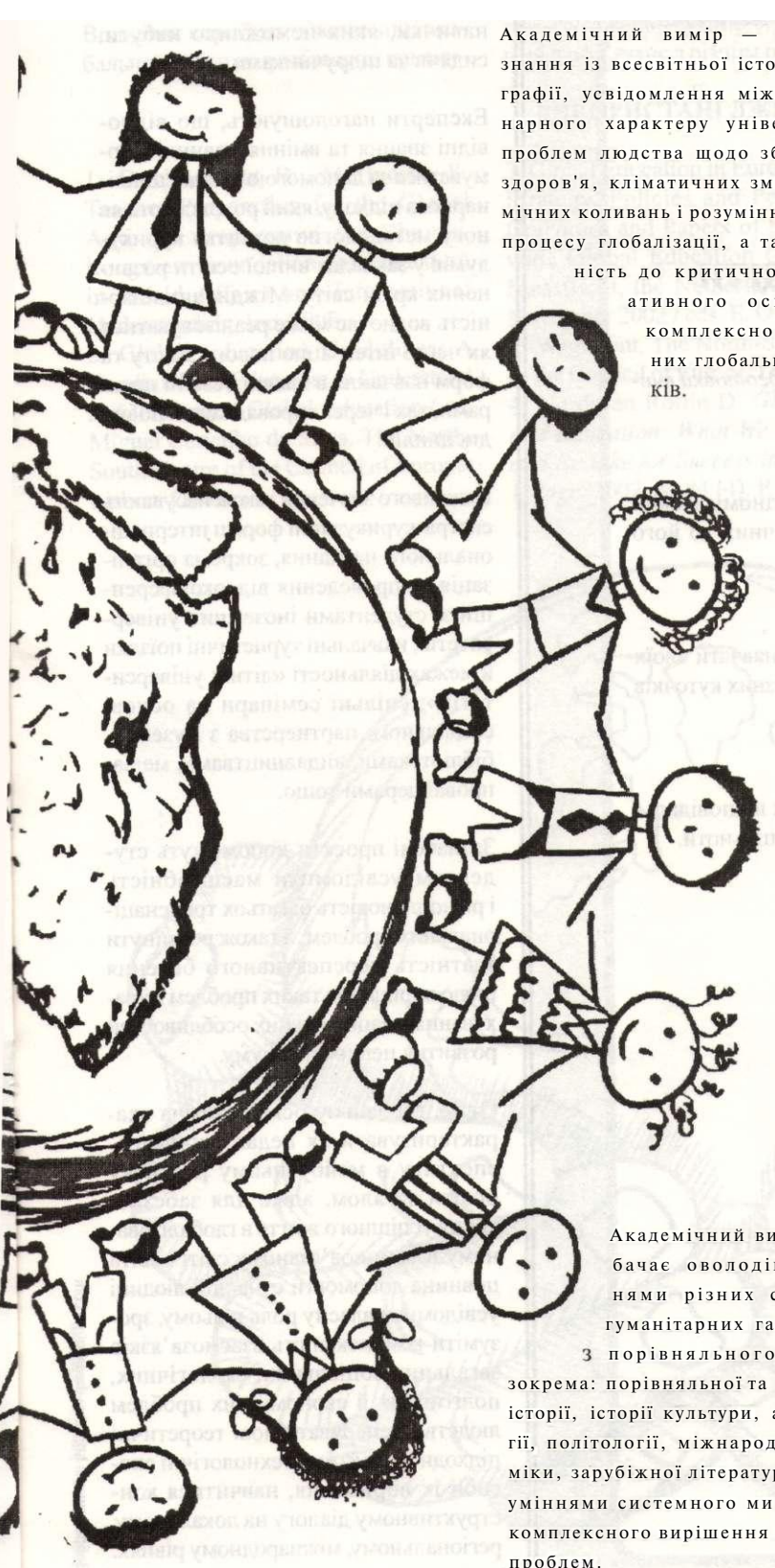
Етичний вимір, охоплюючи цінності, ставлення й вміння, що відображають відкритість, зацікавленість й позитивне сприйняття варіативності вираження людської культури, є міжнародно й глобально визнаною

рамкою загальнолюдських цінностей. Вони виявляються в толерантному ставленні до культурної різноманітності.

Вищий рівень розвитку таких цінностей передбачає визнання несхожості в крос-культурному контексті, культурну мобільність і адаптивність, що необхідні для розвитку співпереживання, довіри та ефективних міжособистісних відносин у диверсифікованому суспільстві.

Діяльнісний вимір — це вміння здійснювати групову та індивідуальну комунікацію з носіями різних мов. Найефективнішим ресурсом для розвитку іншомовної комунікативної компетентності визнано передусім спілкування з кваліфікованими викладачами в навчальному процесі університету або спілкування з автентичними носіями мови під час закордонного стажування, дистанційного чи транскордонного навчання в університетах-партнерах академічної мобільності.

Академічний вимір — ґрунтовні знання із всесвітньої історії та географії, усвідомлення міждисциплінарного характеру універсальних проблем людства щодо збереження здоров'я, кліматичних змін, економічних коливань і розуміння сутності процесу глобалізації, а також здатність до критичного й креативного осмислення комплексності сучасних глобальних викликів.

Академічний вимір передбачає оволодіння знаннями різних соціально-гуманітарних галузей наук з порівняльного погляду, зокрема: порівняльної та всесвітньої історії, історії культури, антропології, політології, міжнародної економіки, зарубіжної літератури, а також уміннями системного мислення для комплексного вирішення глобальних проблем.

Таке структурування передбачає глобальну компетентність вчителя як сферу знань про регіони світу, різноманіття культур, глобальні проблеми, а також уміння ефективно взаємодіяти з глобальним середовищем.

Подібний підхід можна знайти в аналітичному документі «Підготовка вчителів до епохи глобалізації: імперативи змін» американської Фундації «БОП\$УІЄ\\$, яка з 1966 року здійснює просвітницьку діяльність серед молоді щодо глобальних проблем людства, сприяє поширенню міжнародної освіти, створює умови для інтернаціоналізації професійного розвитку вчителів.

Як бачимо, глобальна компетентність є багатовимірним явищем, тому потребує застосування комплексу спеціальних предметів, під час викладання яких розкривалася б сутність глобалізації, формувалися б уміння використовувати такі знання для вирішення практичних проблем, а також розвивалися б риси характеру, необхідні вчителю для досягнення глобальних етичних цілей.

Глобальна компетентність допоможе освоїти предмети, як-от всесвітня історія, географія, іноземні мови, культурологія, соціологія, критичне читання. Неабиякого значення водночас набуває опанування основ наукових досліджень і здійснення наукових проєктів, що віддзеркалюють транснаціональну природу наукових відкриттів людства.

Розвиток глобальної компетентності в студентів-учителів

Ключовим у розвитку глобальної компетентності є заохочення майбутніх учителів до участі в міжнародній освітній діяльності, яка в реальному часі сформує відповідні уміння й

ТРИ КОМПОНЕНТИ, ЯКИМИ ПОВИНЕН ВОЛОДІТИ ВЧИТЕЛЬ

Зі звіту американської Фундації «Longview» «Підготовка вчителів до епохи глобалізації: імперативи змін»

- 1** Знати предмет спеціалізації в міжнародному вимірі та орієнтуватися в глобальних проблемах, дотичних до його предмета.
- 2** Володіти педагогічними вміннями, щоб навчати своїх учнів аналізувати інформаційні першоджерела з різних куточків світу й визнавати різні погляди.
- 3** Бути прихильними до виховання учнів як відповідальних громадян локальної та водночас глобальної спільноти.

навички, яких неможливо набути, сидячи за підручниками.

Експерти наголошують, що відповідні знання та вміння повинні формуватися за допомогою міждисциплінарного підходу, який розглядає як нову методологію розвитку kurikulumів у закладах вищої освіти розвинених країн світу. Міждисциплінарність водночас може реалізовуватися як через інтеграцію нового змісту та форм навчання в наявні освітні програми, так і через впровадження нових дисциплін.

Важливого значення також набувають екстра-куррикулярні форми інтернаціонального навчання, зокрема організація та проведення відеоконференцій зі студентами іноземних університетів; навчальні туристичні поїздки в межах діяльності «літніх університетів»; спільні семінари на основі соціального партнерства з музеями, бібліотеками, видавництвами, медіа-провайдером тощо.

Зазначені проекти допоможуть студентам усвідомити масштабність і різноплановість багатьох транснаціональних проблем, а також розвинути здатність перспективного бачення щодо вирішення таких проблем з урахуванням національних особливостей розвитку певного соціуму.

Отже, глобальну освіту можна охарактеризувати як педагогічну перспективу в майбутньому розвитку освіти загалом, адже для забезпечення успішного життя в глобалізованому взаємопов'язаному світі освіта повинна допомогти сучасній людині усвідомити власну роль у ньому, зрозуміти комплексність взаємозв'язків загальних соціальних, екологічних, політичних й економічних проблем людства, генерувати нові теоретичні підходи й практико-технологічні способи їх вирішення, навчитися конструктивному діалогу на локальному, регіональному, міжнародному рівнях.

Водночас сприйняття концепції глобальної освіти не позбавлено критич-

них зауважень і сумнівів, що насамперед пов'язано з різним розумінням

сутності освіти, її місії, а також явищем глобалізації.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Devlin-Foltz B., McIlvaine S. *Teacher Preparation for the Global Age: the Imperative for Change*. Longview Foundation for Education in World Affairs and International Understanding, Inc. 2008.

2. *Global Education Guidelines: A Handbook for Educators to Understand and Implement Global Education* / ed. Miguel Carvalho da Silva. The North-South Centre of the Council of Europe: Lisbon. 2008.

3. *Global Education in Europe to 2015: Strategy, Policies and Perspectives. Outcomes and Papers of the Europe-wide Global Education Congress at Maastricht, the Netherlands, 15–17 November 2002* / eds. E. O'Loughling, L. Wegimont. The North-South Centre of the Council of Europe: Lisbon. 2003.

4. Nordgren Rollin D. *Globalization and Education: What We Must Know and Be Like for Success in the Global Village*. 2002. № 84 (4). P. 319.

5. Reimers F. *Educating for Global Competency*. In *International Perspectives on the Goals of Universal Basic and Secondary Education* / eds. Joel E. Cohen, Martin B. Malin. Routledge Press. 2008.

6. UNESCO. *EFA Global Monitoring Report 2013/4: Teaching and Learning – Achieving quality for all*. UNESCO Paris. 2014.; UNESCO. *Position Paper on Education Post. 2015*. UNESCO: Paris. 2014.

